

PATIRTINIO MOKYMOŠI KITAME KULTŪRINIAME KONTEKSTE UGDYMO PRAKTIKOS, PLĖTOJANT TARPKULTŪRINĖ KOMPETENCIJĄ, YPATUMŲ ANALIZĖ

Eglė Gerulaitienė
Šiaulių universitetas

Įvadas

Globalūs pokyčiai pasaulyje lėmė ribų ir atstumų nykimą, o toks gausus žmonių, kapitalo, technologijų, „know-how“, mados, gyvenimo būdų, žiniasklaidos, ideologijų judėjimas daro poveikį kiekvienai kultūrai, visuomenei, individui (Giddens, 1990; 1996; Appadurai, 1996; Bauman, 2000). Pati šiandienos situacija lemia dažną žmogaus judėjimą, interakcijas su kitomis kultūromis ar žmonėmis. Todėl tarpkultūrinė kompetencija, kaip vertybė, stiprėja atsižvelgiant į tai, kad vis daugiau žmonių įgyja ją patirtiniu būdu: keliaudami, dirbdami, gyvendami svetur.

Mokymosi procese, ugdant tarpkultūrinę kompetenciją, turi būti remiamasi konstruktyvistine paradigma ir taikomos patirtinio mokymosi, probleminio mokymosi, bendradarbiavimu grįsto mokymosi, refleksyviojo mokymosi ir kognityvinio mokymosi strategijos. Visos išvardytos mokymosi strategijos yra orientuotos į žinių, gebėjimų, nuostatų ugdymą ir prieš tai turėtos patirties (angl. *prior knowledge*) panaudojimą ugdymo procese, sukuriant realias ar imituotas tarpkultūrines situacijas. Vienas iš efektyviausių tarpkultūrinio ugdymosi metodų – tai patirtinis mokymasis kitame kultūriniame kontekste. Akivaizdu, kad toks mokymasis labiausiai atitinka realių tarpkultūrinių susidūrimų situacijas ir problemas, todėl tokiais sąlygomis galima tikėtis pasiekti gebėjimų tobulinimo, žinių pritaikymo ir emocijų raiškos realiaame kontekste. Šiuo metu vykdomos Europos ir pasaulio organizacijų studentų ir savanorių mobilumo programos, mokymasis ir profesionalų darbas užsienyje leidžia paversti tarpkultūrinio mokymosi kitose kultūrose metodą vienu iš svarbiausių, įtraukiančių tūkstančius dalyvių ir išplečiančių šalių ir kultūrų sąrašą. Tačiau realių sąveikų kontekste atliekamo mokymosi teigiami rezultatai savaimė neužtikrinami be specialių edukacinių metodų ir technikų. Tik neseniai buvo pradėtas taikyti pedagoginis požiūris ir imtasi padėti išvykstantiesiems į užsienį, siekiant užtikrinti sėkmingą integraciją ir sumažinti kultūrinio šoko tikimybę. Jeigu buvimas kitoje kultūroje neorganizuojamas pagal atitinkamus edukacinius scenarijus ir nevertojami tinkami edukaciniai instrumentai, buvimas kitoje kultūroje rezultatas gali būti ne tarpkultūrinio jautrumo vystymasis, kurį vainikuoja tarpkultūrinės kompetencijos aukštesnis lygis, bet santykiai su kita kultūra gali rutuliotis ir virsti atvykusiojo marginalizacija ir segregacija.

Straipsnyje analizuojant patirtinio mokymosi kitame kultūriniame kontekste (angl. *learning abroad*) metodą, kaip vieną efektyviausių tarpkultūrinei kompetencijai ugdyti, išskiriamos kelios to metodo dedamosios, lemiančios asmenybės vystymąsi: akademiškumas, psichologija,

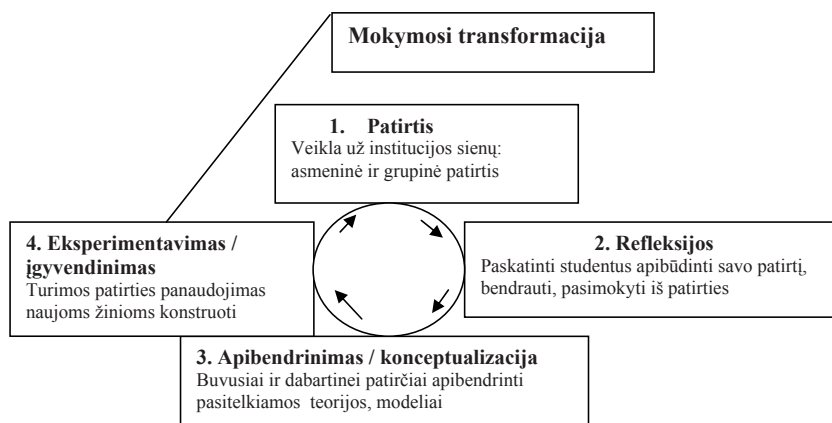
socialinė ir kultūrinė dimensijos (Stier, 2003). Išvardytų sudedamųjų pagrindu atskleidžiama šio metodo (ugdymo praktikos), kuris orientuotas į kompetencijos puoselėjimą, mokymosi naudą, asmeninį tobulėjimą, studijuojant užsienio institucijoje ir susiduriant su etniškai heterogeniška aplinka, analizė.

Tyrimo tikslas – pristatoma tyrimo rezultatais atskleisti patirtinio mokymosi kitame kultūriniame kontekste ugdymo praktikos ypatumus. Keliami **moksliniai klausimai**: kaip magistrantai, pasakodami savo edukacines patirtis, įgytas kitame kultūriniame kontekste, atskleidžia tarpkultūrinės kompetencijos ugdymąsi ir kaip mokymasis kitame kultūriniame kontekste lėmė jų asmenybės vystymąsi. Pasirinktas kokybinis tyrimas. Tyrime dalyvavo 24 ŠU ir VDU magistrantai. Giluminiu interviu atskleisti patirtinio mokymosi kitame kultūriniame kontekste ugdymo praktikos ypatumai, plėtojant tarpkultūrinę kompetenciją.

Patirtinio mokymosi strategijos teoriniai konceptai

Studentų patirtis ugdymo procese yra esminis mokymosi šaltinis (Dewey, 1938; Kolb, 1984; Knowles, 1975; Boud, Miller, 1996). Kiekvienas žmogus konstruoja savo individualų supratimą apie pasaulį, patirdamas, vertindamas, interpretuodamas ir siedamas tas interpretacijas su ankstesnėmis turėtomis patirtimis (Jarvis, 2003; Noddings, 1990). Pragmatizmo požiūriu, kadangi tiek vertybės, tiek pasaulis, tiek pats asmuo ir jo poreikiai kinta, tai netikslinga telkti dėmesį į konkrečių žinių, apibendrintos patirties įsisavinimą, mokymąsi spręsti konkrečias problemas. Svarbus pats sprendimo procesas, išmokimas taikyti bendrojo sprendimo principus ir metodus. Susidurdamas su probleminėmis situacijomis ir įveikdamas šias situacijas, asmuo kaupia gyvenimo problemų sprendimo patirtį.

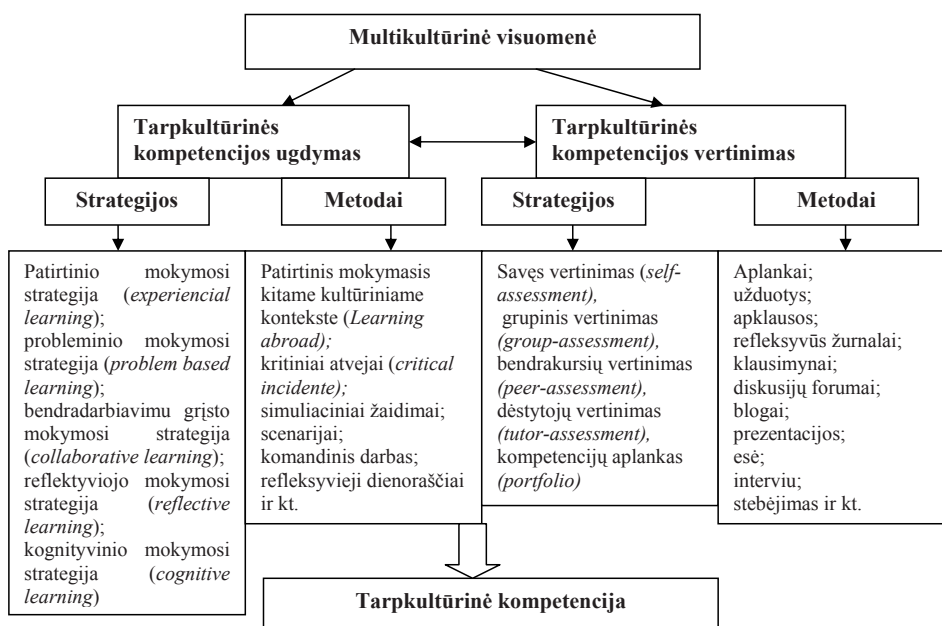
Mokantis iš savo patirties, atrandama galimybių, numatomos perspektyvos, „kaupiama“ patirtis (Ozmon, Craver, 1996). Mokymosi samprata keičiasi nuo „mokymosi klausantis“ į „mokymąsi darant“. D. A. Kolb (1984), remdamasis J. Dewey ir K. Levin, teigia, kad mokymosi procese žinios įgyjamos dėl patirties transformacijos (1984). Savo teorijoje (1 pav.) jis išskiria 4 patirtinio mokymosi ciklo dalis: 1) patirtį (arba daryti); 2) reflektavimą / stebėjimą (arba stebėti); 3) apibendrinimą / konceptualizaciją (arba galvoti); 4) eksperimentavimą / įgyvendinimą (arba planuoti).

1 pav. Patirtinio mokymosi ciklas (iš Exeter, 2001, adaptuota pagal Kolb, 1984)

Patirtinio mokymosi kitoje kultūroje metu kiekvieną dieną asmuo patiria kultūrų skirtumus, stebi, vertina ir apmąsto, kaip jo kultūra, vertybės, stereotipai veikia elgesį ir santykį su kitais. Patirtinis mokymasis, anot D. A. Kolb (1984), pereina tokius etapus: patyrimas, patyrimo refleksyvusis stebėjimas, abstraktus konceptualizavimas ir aktyvus eksperimentavimas. Siekiant įvertinti tokio mokymosi rezultatus ir tarpkultūrinės kompetencijos vystymąsi, taikomi metodai ir technikos, kurios yra ir ugdymo, ir kartu vertinimo metodai bei instrumentai. Vertinimas gali vykti atliekant jį prieš arba vizito pradžioje, buvimo kitoje šalyje ir pabaigoje arba grįžus. Kitas būdas – tai kompetencijų pokyčio vertinimas – ne tik pradžioje ir pabaigoje, bet ir viso vizito metu. Prieš išvykstant taikomi tarpkultūrinės kompetencijos vertinimo metodai (su išvykstančiais atliekami interviu, pildomi savęs vertinimo klausimynai). Po pradinių matavimų ir vertinimų paprastai vykdomas parengiamasis etapas: suteikiama žinių, gali būti tobulinamas ar tik atskleidžiamas gebėjimų ir nuostatų lygis (kartais stereotipų turinys) įvairiais žaidimais, atliekamais pratimais. Išvykus į užsienį ir kiekvieną dieną patiriant tarpkultūrinės sąveikos situacijų, besimokantieji padedama pereiti atitinkamas patirtinio mokymosi stadijas.

Kadangi šioje vertinimo stadijoje tiesioginis kontaktas su vertinamuoju yra ribotas dėl jo buvimo kitur, vartojami tokie ugdymo ir kartu vertinimo metodai, kurie nenumato tiesioginio kontakto: tai dienoraščiai, asmeniniai mokymosi žurnalai, pildomas kompetencijos aplankas, rašoma esė ar kitas refleksyvusis rašto darbas. Minėti instrumentai taip pat atspindi vieną iš svarbesnių patirtinio mokymosi etapų – refleksyvaus stebėjimo ir abstraktaus konceptualizavimo. Ugdytiniai skatinami aprašyti savo kasdienę tarpkultūrinę patirtį, atskirus epizodus ir atvejus, susieti patirtį su įvairiomis teorijomis. Visi šie vertinimo ir atskaitos dokumentai pristatomi vertintojams vėliau – grįžus namo arba perduodami (kartais rašomi refleksyvieji elektroniniai laiški). Patirtinio mokymosi derinimas su refleksyvumą skatinančiais ugdymo ir vertinimo metodais leidžia ne tik išplėsti besimokančiųjų žinias, gebėjimus ir atskleisti jiems jų emocijų ir nuostatų raišką, bet ir stebėti bei vertinti juos, apmąstyti savo kompetencijų lygį ir trūkumus. Šie vertinimo metodai ir instrumentai leidžia apibūdinti metakognityvinę tarpkultūrinės kompetencijos aspektą, kai besimokantysis įvertina savo mokymosi procesą ir jo rezultatus.

2 pav. Hipotetinis tarpkultūrinės kompetencijos ugdymo ir vertinimo modelis

Remiantis mokslinės literatūros analize bei konstruktyvistinio mokymosi paradigmos ypatumais, sudarytas hipotetinis tarpkultūrinės kompetencijos ugdymo modelis (2 pav.). Jame tarpkultūrinei kompetencijai ugdytis pirmiausia išskiriama aplinka (multikultūrinė visuomenė), o tada – minimos pagrindinės tarpkultūrinės kompetencijos ugdymo ir vertinimo strategijos bei metodai, orientuoti į realioje veikloje ir situacijose ugdomą tarpkultūrinę kompetenciją.

Siekiant ugdyti ir įvertinti žinių, gebėjimų, nuostatų, kito svarbaus tarpkultūrinės kompetencijos komponento – kultūrinio sąmoningumo lygį (angl. *cultural awareness*), pabrėžiant besimokančiojo metakognityvinių strategijų svarbą savo kompetencijų vystymo ir konstravimo procese, tarpkultūrinės kompetencijos ugdymo ir vertinimo procese, kuris vyksta realių arba imituotų tarpkultūrinių susidūrimų sąlygomis, ypač pabrėžiamas refleksyviųjų technikų (refleksyvieji dienoraščiai, asmeniniai žurnalai, esė, įvairūs refleksyvieji tekstai, interviu, kt.) ir kompetencijos įrodymų rinkimo ir pristatymo metodų (*portfolio* – kompetencijų aplankai) naudojimas. Reflektyviųjų praktikų taikymas tarpkultūrinei kompetencijai vertinti ir ugdyti gali būti pagrįstas ir tuo, kad dauguma tarpkultūrinio ugdymo praktikų remiasi patirtiniu mokymusi, todėl, imant pagrindu D. A. Kolb (1984) patirtinio mokymosi vystymosi modelį (angl. *developmental model of experiential learning*), refleksija – būtinas patirtinio mokymosi elementas, užtikrinantis tokio mokymosi sėkmę.

Patirtinio mokymosi kitame kultūriniame kontekste ugdymo praktikos ypatumai

Analizuojant patirtinio mokymosi kitame kultūriniame kontekste (angl. *learning abroad*) metodą, kaip vieną efektyviausių tarpkultūrinei kompetencijai ugdyti, reikia aptarti kelias to metodo sudedamąsias dalis, lemiančias asmenybės vystymąsi: akademiškumą, psichologiją, socialinę ir kultūrinę dimensijas (Stier, 2003).

Akademinė patirtinio mokymosi kitame kultūriniame kontekste dimensija. Mokymasis užsienyje studentui nėra tik fizinis aplinkos pakeitimas, tam tikra prasme tai yra pažeidimas, geografinių, kultūrinių, socialinių, intelektualinių ir emocinių ribų peržengimas (Stier, 2002).

Tad ir įgytos žinios bei kompetencijos, būnant kitoje šalyje ir kitoje kultūrinėje terpėje, sudaro profesinio ir asmeninio augimo bei tobulėjimo pagrindą. Pirmasis mokymosi užsienyje tikslas yra akademinis tobulėjimas. Studentai atvažiuoja studijuoti, įgyti žinių, lanko paskaitas, susitinka su nauja akademinė bendruomene, įsilieja į naują akademinę kultūrą, ir nebūtinai jie studijuoja tuos pačius dalykus kaip ir savoje šalyje ar institucijoje. Dažniausiai studentų mokymasis vyksta ne tik formalioju būdu, bet ir savaiminiu, už užsienio universiteto ar tiesiog paskaitų ribų. Pirmiausia studentai susiduria su nauju akademinio darbo organizavimu ir paskaitų reikalavimais, tad atsiranda naujas požiūris į kontaktinius užsiėmus, susidūrimas su naujais mokymosi metodais, vertinimu, dėstytojo ir studento vaidmenimis, labai svarbus tampa gebėjimų ugdymas, kuris gali būti nauja studijuojančiojo patirtis. Išvykę studentai pirmiausia pasinaudoja siūlomomis akademinėmis galimybėmis ir kompetencijomis, kurias rekomenduoja ugdyti priimančioji institucija. Kitas labai svarbus akademinio buvimo kitoje aplinkoje motyvas yra bendravimas su kitų kultūrų atstovais, nes studentai susirenka iš įvairių šalių, turėdami skirtingus požiūrius, nuomones, ideologijas, jas skleidžia vieni kitiems, taip sužinodami ir pažindami ne tik kitas kultūras, bet ir savąją (Stier, 2002). Sėkmingas mokymosi procesas siejasi su palankia edukacine aplinka, kuri pasižymi tuo, kad akcentuojamas aukštas atsakomybės lygis, galimybė išreikšti autonomiją, bet kada naudotis reikalingais ištekliais, nesėkmių toleravimas ir kokybiškas grįžtamasis ryšys, stiprinantis studento tikėjimą savo gebėjimais, skatinantis studento motyvaciją (Entwistle ir Ramsden, 1983; Ramsden, 2000 ir kt.).

Analizuojant tyrimo dalyvių patirtis, įgytas patirtinio mokymosi būdu kitame kultūriniame kontekste, t. y. studijuojant užsienio institucijose, tyrimo dalyvių pasisakymuose akivaizdžiai išryškėja šiuolaikinės mokymosi paradigmos vyravimas ir edukacinių aplinkos sąlygų, lemiančių magistrantų tarpkultūrinės kompetencijos ugdymą, išskyrimas. Užsienio institucijose magistrantai atranda asmens ankstesnės patirties reikšmę kaip svarbią ugdymo procesui, naujus mokymo ir mokymosi metodus, priemones, formas, ugdančias kritinį mąstymą, dėstytojų ir studentų bendradarbiavimą ir pan. (1 lentelė).

1 lentelė. *Akademinės patirtinio mokymosi kitame kultūriniame kontekste dimensijos analizė*

Edukacinės aplinkos sąlygos, ugdant tarpkultūrinę kompetenciją	Užsienyje įgyta patirtis
Kompetencinės sąlygos Dėstytojo ir studento kompetencijos Gebėjimas keistis žiniomis ir nuolat reflektuoti	„Dideli skirtumai, kalbant apie dėstytojų kompetenciją, kaip diena ir naktis, čia (Lietuvoje) viskas labai sausa, lietuviška, net nežinau kaip pasakyti, o ten visų pirma yra kitoks ir dėstytojų, ir studentų požiūris į pačias studijas, dėstytojai stengiasi sudominti ir informaciją pateikti kitaip. Tiek patys studentai labiau domisi, jiems viskas įdomu negu Lietuvoje, ir ta studijų kokybė iš karto kyla“. Jovilė (24 m.)
Psichologinės sąlygos Pozityvaus klimato kūrimas Adekvataus vertinimo užtikrinimas Kokybiškas grįžtamasis ryšys Paritetinė dėstytojo ir studento sąveika, grindžiama kūrybiškumu ir interaktyvumu	„Ten (studijos Vokietijoje) buvo tokių dalykų, kad atsiskaitymas – bendras pokalbis. Bendras pasidžiaugimas rezultatais, ir jūs neišivaizduojate, kaip studentai mielai tai daro ir tikrai dar daugiau parodo, ką jie išmoko per tą pusmetį, negu rašydami tą egzaminą įtemptai ir būtinai turi atsiminti būtent tai, nemoku net paaiškinti. Studento motyvacija išauga nežinau, net kiek kartu, negu rašant tą patį testą, ar mintinai kalant tą 600 p. knygą teorijos, kuri tau nieko neduoda ir, kurią vis tiek po paros pamiršti“. Perlina (24 m.)

	„Man patiko Erasmus, nes daug laisviau paskaitos, tokios neformalios. Dėstytojas pasako „statementą“ ir laukia, kol kalbėsi, diskutuosi, reaguosi. Yra daugiau to dialogo. Erasmuse tu gauni skirtingų patirčių ir nebijai klausti, o čia Lietuvoj, kai dėstytojas paklausia klausimo, visi tyli, nes nenori apsijuokti. Tada atsiranda drąsiausias, kuris kažką pasako, o dėstytojas užsideda pliusiuką“. Indra (24 m.)
Materialiosios ir organizacinės sąlygos Mokymosi sąlygos namuose Finansinė studento būklė: santykis su išlaidomis studijoms	„Ten tikrai geriau yra, atsižvelgta į studentą, ir tokių paskaitų, kokios būna pas mus po 3 val., kas būna tikras peilis, ten nėra. Ten ateini, 50 min. atsėdi ir išeini, tai yra tikrai geriau. Ten vieną kursą turėjome trise, ir dėstytojas veda paskaitas: jei nors vienas studentas pasirenka tą kursą, jis vykdomas, dėstytojas gauna už tai pinigų“. Mantas (23 m.)
Didaktinės (studijų) sąlygos Didaktinių tikslų transformavimas į mokymosi tikslus Turinio bei mokymosi tikslų ir turinio dinamikos atitikimas Priemonių, metodų, mokymosi tikslų ir poreikių atitikimas Paritetinė dėstytojo ir studento sąveika, grindžiama kūrybiškumu ir interaktyvumu	„Studijų procesas labai skiriasi nei pas mus, paskaitos skiriasi, paskaita organizuojama visą vieną mėnesį, intensyviai, tik vienas dalykas, labai interaktyviai, studentai fantastiškai žingeidūs ir aktyvūs. Man buvo sunku, buvo šokas, nes pas mus visi sėdi ir klausosi dėstytojo, o ten visi studentai šneka, diskutuoja, o dėstytojas tik moderuoja“. Kornelija (25 m.) „Suomijoje visi edukologijos mokslų srities studentai privalo atlikti praktiką užsienyje, 3 mėn. mažiausiai“. Kornelija (25 m.) „Pats darbas vykdavo kitaip, tas darbas grupėse, kai kada nebūdavo paskaitų, bet liepdavo susitikti grupėse ir daryti užduotis, prezentacijas ruošti arba rašto darbą, kaip man vaidinimas buvo, paskui per rašto darbą reikėjo susieti. Tuomet grupinis darbas tampa esminis, ne taip, kaip pas mus per paskaitas būna grupinis paskaitos darbas, ten sueini į butą ar biblioteką ir tikrai dirbi, susirenki būtent tam tikslui“. Tomas (23 m.) „Marketingas dėstomas per praktiką, vežasi į parodas, aiškina gyvai, pamatai patį logotipų kūrimo procesą, praktikos labai daug ir paties dėstytojo paskaitų sudėliojimas taip, kad vos ne kas antrą paskaitą atsiduri kažkur. Aišku tai yra dėstytojo, universiteto galimybė kažką parodyti, atsiskaitymo būdai labai skirtingi. Pas mus esi labai įpareigotas, koliokviumas, egzaminas, įtampa didelė“. Perlina (24 m.)

Kultūrinė patirtinio mokymosi kitame kultūriniam kontekste dimensija. Daugelis autorių (Bochner, 1982, Stier, 2002; 2003) pastebi, kad, priimančiosios kultūros akimis, užsienio studentai sutinkami kaip nepažįstami, užsieniečiai. Viena vertus, buvimas studentu užsienio valstybėje primena migrantų, diplomatų arba dirbančių užsieniečių patirtis. Bet, kita vertus, ta patirtis yra visiškai skirtinga jau vien tuo, kad užsienio studentai atvyksta tam tikram periodui ir turi įvairios patirties, pažindami tiek akademinę kultūrą, tiek visuomenės gyvenimą. Be to, studentai daugiausia bendrauja su žmonėmis, kurie pasirodę priimti užsienio studentus, todėl ir priimančiosios institucijos reakcijos studentų atžvilgiu yra teigiamos – žmonės susidomėję, smalsūs, linkę bendrauti. Atvykę užsienio studentai dažnai priimami, suprantant, kad jie turi kitokią kultūrinę, etninę, religinę patirtį, turi savo vertybes, normas, laiko suvokimą, bendravimo įgūdžius, įpročius, pasaulio suvokimą, tradicijas, požiūrius į lyčių vaidmenis, seksualumą ir pan. Šiuo atveju labai svarbi atvykusiojo kompetencija – kalbinė kompetencija. Nors iš užsienio studentų nereikalaujama puikios užsienio kalbos, tačiau, norint pasiekti geresnių akademinų rezultatų ir įsilieti į naują kultūrą, ši kompetencija tampa esminė. Kita vertus, turėjimas tos kultūros kalbinių žinių (nebūtinai studentai atvyksta studijuoti į angliškai kalbančią šalį) padeda suvokti ir sėkmingiau įsitvirtinti toje kultūrinėje terpėje.

Emocinė patirtinio mokymosi kitame kultūriniam kontekste dimensija. Išvykimas iš namų studentams palieka dvejopus jausmus: pajuntamas palengvėjimas, emocingas jausmas, kad viskas prasidės iš naujo, nauja vieta, nauji draugai, jokios asmeninės istorijos, bet kartu kyla įvairių nesaugumo, nežinomybės / neaiškumo

ir nerimo išgyvenimų. Pasak daugelio autorių (Hofstede, 1984; Triandis, 1994; Gudykunst ir Kim, 1997), atvykimas į naująją kultūrą gali sukelti frustraciją, sutrikimą, įtampą, dezorientaciją ir kultūrinį šoką. Nežinoma vieta, žmonės, nauji įspūdžiai gali varginti. Kita vertus, nauja aplinka suprantama kaip jaudinanti, „šviežia“, nepatirta, lemianti įvairius atradimus ir kitų žmonių pažinimą. Kiekviena diena atneša mokymosi patirties, tad ne tik formalus mokymasis ir paskaitų lankymas yra tarpkultūrinės kompetencijos ugdymosi veiksnys, bet ir buvimas kitoje aplinkoje, susitikimai su naujais žmonėmis, savęs ir savo kultūros pažinimas lemia tarpkultūrinės kompetencijos augimą. Dažnai studentai, išvažiuavę studijuoti, yra apimti euforijos ir mano, kad buvimas kitoje aplinkoje atsietas nuo tikrojo gyvenimo, o grįžimas namo jungiamas su grįžimu į realybę.

Visų respondentų – minimas vienas sudėtingiausių ir sunkiausiai išgyvenamų gebėjimų, kuris išsiugdomas esant kitoje kultūroje – **gebėjimas prisitaikyti prie naujos aplinkos**. Ši prisitaikymo kitoje kultūrinėje terpėje periodą arba kultūrinį šoką, išgyvena visi respondentai, tik vieni lengviau ir greičiau, o kiti sunkiau ir ilgiau. Tačiau kultūrinis šokas yra normali reakcija ir normali įprasto adaptacijos naujoje kultūroje proceso dalis. Kultūrinis šokas aprašomas kaip emocinė reakcija, kylanti dėl to, kad žmogus nesupranta, negali kontroliuoti ar nuspėti / prognozuoti kitų elgsenos. Tokius išgyvenimus sukelia nepakankamas susipažinimas tiek su fizinėmis sąlygomis (pvz., namų, biurų ir parduotuvių išvaizda), tiek su socialine aplinka (papročiai, etiketas, ritualai ir kt.). Tokia būseną trunka tol, kol susiformuoja nauji kognityviniai konstruktai, reikalingi naujai kultūrai suprasti ir atitinkamiems elgesio modeliams formuoti.

Analizuojant tyrimo dalyvių, nuvykusių į kitą kultūrą, išgyvenimus, buvo išskirti vidiniai veiksniai (šokas, baimė, nežinomybė, stresas, tuštuma, vienatvė, stebėjimas), taip pat ir veiksniai, lemiantys sėkmingą adaptaci-

ją: (asmeninės savybės, draša bendrauti, prisitaikymas ir buitinių dalykų pažinimas, vidiniai pokyčiai), lemiantys adaptacijos kitoje kultūroje lygį ir trukmę (2 lentelė).

2 lentelė. *Emocinė patirtinio mokymosi kitame kultūriniame kontekste dimensija bei adaptacijos kitoje kultūroje vidiniai veiksniai*

Veiksniai	Tyrimo dalyvių išgyvenimai, išvykus į kitą kultūrą
Baimė Iššūkis	„Kai išvažiavau, labai bijojau, nes važiavau viena. Buvo labai didelis iššūkis man pirmą kartą užsienyje, viena pati, šiaurėje, bet užtat dabar nebijau rizikuoti, sprendimų priimti“. Kornelija (25 m.)
Šokas Adaptacija Asmeninės savybės	„Bet manau, kad išvažiavimas ir nebijojimas būti kitoj šaly – tai labai individualus dalykas, labai priklauso nuo žmogaus. Ir aš šalia turėjau žmogų, kuris pirmą kartą išvažiavo. Aš stebėjau, kaip jam yra sunku. Kartais galvodavau ir pykdavau, kad nu einam kažkur, bet aš supratau, kad jai yra šokas, kad ji yra kitoj šaly, ir visą laiką taip tęsėsi, nors man buvo visai kitaip ir galbūt daug kas priklauso nuo asmenybės savybių“. Berta (24 m.) „Jei tu Lietuvoj esi komunikabilus ir atviras, tai tu ir ten būsi komunikabilus ir atviras, kalbėsi, bendrausi. Koks esi čia, toks būsi ir ten. Prasilauži, o paskui nieko. Kai vyksti į Olandiją, sakykime, labai multikultūrinę šalį, tai šokas didelis pirmom savaitėm, nieko neroni ir pan. Labai sunku adaptuotis, bet savaitė kita, ir viskas ok“. Jovilė (23 m.)
Nežinomybė Draša bendrauti Stresas „Ėjimas namo“	„Man ta kelionė buvo labai sudėtinga, kaip mano draugai sako, būčiau atsisėdus ir apsižliumbus. Aš važiavau 1 lietuvaite, jų 350 erasmusų, tas drašos nesuteikė. Atsimenu, kad pirmas dvi dienas net neišsikroviau lagaminų, nes nežinojau, ar noriu čia likti, nes belekiek to sniego, tamsu, nieko nepažįsti. Aš iš tų žmonių, kurie pradžioje nelabai ir drįsta bendrauti, reikia prisitaikyti prie aplinkos, tai viskas buvo blogai, kelionė buvo tragiška“. Indra (24 m.) „Svarbu parodyti visose situacijose suinteresuotumą, kad tau įdomu, jog jie kitokie, bendrauti, nesėdėti ir netylėti, iniciatyva. Man asmeniškai reikėjo 1 mėn., kol gali pasakyti, kad eini namo. Ir kai mama skambina ir klausia, ką veiki, ir tu sakai, kad eini namo, vadinasi, viskas yra ok. Gerai ten, kur vadini namais. Man svarbu, kad žinočiau aplinką km spinduliu, kelis kelius iki parduotuvės, tada aš galiu jaustis gerai toje aplinkoje. Trys mėnesiai praeina, kol supranti, kas ką nori pasakyti, kur kas paslėpta“. Indra (24 m.)
Tuštuma Vienatvė	„Sunkiausia visuomet pradžia, pirmą savaitę nuvykus. Tiek Amerikoje, tiek Italijoje. Tas nuvykimas, nežinomas kraštas. Reikia orientuotis, autobusų, traukinių stoty ar aerouoste. Vis tiek ta kalba, pvz., Italijoje anglų k. ne kiekvienas kalba, bet sukiesi iš tos situacijos. Labiausiai atsimenu Švediją. Nuvykau, aišku, man ten buvo viskas gerai, pasiėmiau raktus, lengvai viską susiradau, gavau tą savo kambarį. Nueini į kambarį, pasidedi lagaminus, ir ten viskas tuščia. Tu atrodo vienas, visiškai vienas, nieko nepažįsti, ir pan. Toks šokas. Supranti, kad esi kažkur kitur ir nepaskambinsi dabar mamai ar tetei ir tikrai tau nepagelbės“. Tomas (23 m.)
Prisitaikymas ir buitinių dalykų pažinimas	„Sunkumų, aišku, daug buvo nuo eismo ypatybių, iki tokių, kaip susirasti butą. Viskas visiškai kitaip, ir gyvenamoji vieta, ir kainos kitos, galimybės kitos ir kokybė ir būklė. Kai kurios problemos net juokingos atrodo: kaip rasti dirbančią parduotuvę? Nes ir darbo laikas kitas, ir mieste viskas išdėstyta kitaip, ir nežinai, kur to prekybos centro ieškoti. Arba universitete, ateini į universitetą ir visiškai kita kabinetų išdėstymo tvarka, visur kabinetai, raidės ir nesupranti tos sistemos“. Paulius (24 m.)
Stebėjimas Adaptacija, trunkanti visą vizito laiką Vidiniai pokyčiai	„Man tai pradžioje buvo stebėjimas, pradžioj pamatymas, kas ir kaip. Aš asmeniškai tris mėnesius prabuvau Anglijoje, tai dar adaptacijos periodas nesibaigė, nes čia trukmė labai svarbi, jeigu tris mėnesiais, tai mažai. Trys mėnesiai – tai tik adaptacija. Gal po trijų mėnesių jau viskas būtų kitaip, bet laiko trukmė labai svarbi. Tikrai trečio mėn. pabaigoj tu jau jauti, kaip viskas vyksta. Tai tas procesas jaučiasi, kažkas tavyje keičiasi, ir lyg po to tas lūžis buvo. Dar svarbu, kiek yra to atvirumo ir kultūros įsigilavimo. Neužteko tų kalbos gebėjimų, kuriuos atsivežiau“. Vanda (24 m.)

Kultūrinis šokas, apibūdinantis nerimą, nuostabos (vidinės dezorientacijos, sumišimo ir t. t.) jausmą, kylantį susidūrus su visiškai skirtinga kultūrine ar socialine aplinka, yra išgyventas visų tyrimo dalyvių, turėjusių tarpkultūrinės patirties. Bet, kaip patys respondentai teigia, labiausiai šis jausmas ir adaptacijos periodo trukmė priklauso nuo asmeninių / socialinių žmogaus savybių (komunikabilumo, atvirumo, savęs nevaržymo, nebijojimo klausti, aiškintis ir pan.) ir sugebėjimo prisitaikyti kitoje kultūrinėje terpėje bei „prasilaužti“ (pažinti aplinką, kurioje tu dabar esi, pažinti socialines struktūras, buitinius dalykus ir pan.). Tad galima teigti, jog gebėjimas lengvai prisitaikyti prie naujos aplinkos lemia studentų tolimesnį sėkmingą tiek tarpkultūrinės kompetencijos ugdymą, tiek probleminių

nių, realių situacijų ir susidūrimų su kitomis kultūromis sprendimą.

Visos tyrimo dalyvių patirtys, įgytos patirtinio mokymosi būdu kitame kultūriniame kontekste, lemia tarpkultūrinės kompetencijos augimą ir plėtojimą. Akivaizdu, kad grįžę iš studijų užsienyje studentai jaučiasi labiau subreadę, įgiję gebėjimų, žinių, vertybių, kurios pakeitė jų profesinį ir asmeninį kelią. Tačiau grįžę iš studijų užsienyje jie susiduria su realybe universitete ir supranta, kad žmonės universitete nepasikeitė, todėl dažna problema – grįžusiems studentams adaptuotis, suprasti kitus. Kai kurie studentai netgi antrą kartą patiria „kultūrinį šoką“. Studijos užsienyje susijusios su asmenybės tobulėjimu, tarpkultūrinių kompetencijų įgijimu, bet kartu ir supratimu, kad ke-

lionės, kitų kultūrų pažinimas yra neišvengiama gyvenimo dalis tolesnėse studijose, studento motyvacija toliau pažinti kitų kultūrų akademinį, socialinį, kultūrinį gyvenimą yra daug stipresnė, o sukaupta patirtis naudojama rašant akademinis darbus, renkantis profesinę karjerą.

Išvados

1. Studentų patirtis ugdymo procese yra esminis mokymosi šaltinis. Susidurdamas su probleminėmis situacijomis ir įveikdamas jas, asmuo kaupia gyvenimo problemų sprendimo patirtį. Mokymosi procese, ugdant tarpkultūrinę kompetenciją, turi būti remiamasi konstruktyvistine paradigma ir taikoma patirtinio mokymosi strategija, orientuota į žinių, gebėjimų, nuostatų ugdymą ir prieš tai turėtos patirties (angl. *prior knowledge*) panaudojimą ugdymo procese, sukuriant realias ar imituotas tarpkultūrinės situacijas.
2. Vienas iš efektyviausių tarpkultūrinio ugdymosi metodų – tai patirtinis mokymasis kitame kultūriniame kontekste. Akivaizdu, kad toks mokymasis labiausiai atitinka realių tarpkultūrinių susidūrimų situacijas ir problemas, todėl tokiomis sąlygomis galima tikėtis pasiekti gebėjimų tobulinimo, žinių pritaikymo ir emocijų raiškos realiaame kontekste.
3. Patirtinio mokymosi kitame kultūriniame kontekste (angl. *learning abroad*) metodas, kaip vienas efektyviausių tarpkultūrinei kompetencijai ugdyti, turi kelias sudedamąsias dalis, lemiančias asmenybės vystymąsi. Tai akademiškumas, psichologija, socialinė ir kultūrinė dimensijos.
4. Tyrimo dalyvių pasisakymuose išryškėja tai, kad akademinė aplinka užsienyje yra orientuota į mokymosi paradigmą, įgalinanti studentą įgyti tarpkultūrinių kompetencijų. Didaktinės sąlygos bei ugdymo ir vertinimo strategijų bei metodų taikymas studijų procese vertinamas palankiai, išskiriami interaktyvūs metodai (grupinio darbo, probleminio mokymosi, simuliacinių žaidimų, savarankiškų studijų ir kt.), kurie užsienio institucijų naudojami studijų procese.
5. Patirtis, įgyta patirtinio mokymosi būdu kitame kultūriniame kontekste, lemia tarpkultūrinės kompetencijos augimą ir plėtojimą. Akivaizdu, kad grįžę iš studijų užsienyje studentai jaučiasi labiau subrendę, įgiję gebėjimų, žinių, vertybių, kurios pakeitė jų profesinį ir asmeninį kelią.
6. Studijos užsienyje susijusios su asmenybės tobulėjimu, tarpkultūrinių kompetencijų įgijimu, bet kartu ir supratimu, kad kelionės, kitų kultūrų pažinimas, akademinė patirtis yra neišvengiama gyvenimo dalis, tolesnėse studijose, studento motyvacija toliau pažinti

kitų kultūrų akademinį, socialinį, kultūrinį gyvenimą yra daug stipresnė, o sukaupta patirtis panaudojama tiek studijų procese, tiek profesinėje srityje.

Literatūra

1. Dewey J., 1938, *Experience and education*. New York: Kappa Delta Pi.
2. Jarvis P., Holford J., Griffin L., 2003, *The Theory and Practice of Learning* London: Kogan Page, 2nd edn.
3. Knowles M., 1975, *Self-Directed Learning. A Guide for Learners and Teachers*. New York: Association Press.
4. Kolb D. A., 1984, *Experiential Learning: Experience as the source of learning and development*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
5. Appadurai A., 1996, *Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalisation*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
6. Bauman Z., 2000, *Liquid Modernity*. Cambridge: Polity Press.
7. Giddens A., 1990, *The consequences of modernity*. Cambridge: Polity Press.
8. Giddens A., 1996, Affluence, Poverty and the Idea of a Post-Scarcity Society. *Development and Change*, Vol. 27 (2). P. 365–377.
9. Stier J., 2002, Going international – becoming intercultural. *Pedagogical Communication, School of Education*. Växjö University.
10. Stier J., 2003, Internationalization, ethnic diversity and the acquisition of inter-cultural competencies. *Journal for Intercultural Education*. No 14. P. 1–12.
11. Boud D., Miller N., 1996, *Working with experience: Animating learning*. New York: Routledge.
12. Noddings N., 1990, Constructivism in Mathematics Education in Constructivist Views of the Teaching of Mathematics. *Journal for Research in Mathematics Education Monograph*. No 4. P. 7–18.
13. Ozmon H., Craver S., 1996, *Filosofiniai ugdymo pagrindai*. Vilnius: Leidybos centras.
14. Exeter D. J., 2001, *Learning in the Outdoors*. London, Outward Bound.
15. Entwistle N. J., Ramsden P., 1983, *Understanding student learning*. London: Croom Helm
16. Ramsden P., 2000, *Kaip mokytis aukštojoje mokykloje*. Vilnius: Aidai MM.
17. Bochner S., 1982, *Cultures in Contact: studies in cross-cultural interaction*. Sydney: Pergamon Press.
18. Hofstede G., 1984, *Culture's Consequences. International differences in work-related values*. Newbury Park: Sage.
19. Triandis H., 1994, *Culture and Social Behavior*. New York: McGraw-Hill.
20. Gudykunst W., Kim Y. Y., 1997, *Communicating with Strangers. An approach to intercultural communication* (3rd ed.). New York: McGraw-Hill.

**ANALYSIS OF PECULIARITIES OF EXPERIENTIAL LEARNING IN DIFFERENT CULTURAL
CONTEXT: DEVELOPMENT OF INTERCULTURAL COMPETENCE**

Eglė Gerulaitienė

Summary

When developing intercultural competence a teaching/learning process must be based on constructivist paradigm and experiential learning strategy oriented to the development of knowledge, skills, and attitudes and to the use of prior knowledge within learning process by creating real or simulated intercultural situations must be applied. One of the most efficient intercultural learning methods is experiential learning in a different cultural context. Such learning is the closest to real intercultural clash situations and problems, therefore these conditions are likely to result in development of skills, application of knowledge, and emotional reactions in the real context. The research participants revealed peculiarities of practice of experiential learning in a different cultural context for development of intercultural competence. The aim of this article is to reveal peculiarities of practices of experiential learning in a different cultural context by presenting research results.

Keywords: experiential learning strategy, experiential learning in different cultural context, development of intercultural competence.

**PATIRTINIO MOKYMOŠI KITAME KULTŪRINIAME KONTEKSTE UGDYMO PRAKTIKOS,
PLĖTOJANT TARPKULTŪRINĘ KOMPETENCIJĄ YPATUMŲ, ANALIZĖ**

Eglė Gerulaitienė

Santrauka

Mokymosi procese ugdant tarpkultūrinę kompetenciją, turi būti remiamasi konstruktyvistine paradigma ir taikoma patirtinio mokymosi strategija, orientuota į žinių, gebėjimų, nuostatų ugdymą ir prieš tai turėtos patirties (angl. *prior knowledge*) panaudojimą ugdymo procese, sukuriant realias ar imituotas tarpkultūrines situacijas. Vienas iš efektyviausių tarpkultūrinio ugdymosi metodų – tai patirtinis mokymasis kitame kultūriniame kontekste. Akivaizdu, kad toks mokymasis labiausiai atitinka realių tarpkultūrinių susidūrimų situacijas ir problemas, todėl tokiomis sąlygomis galima tikėtis pasiekti gebėjimų tobulinimo, žinių pritaikymo ir emocijų raiškos realiame kontekste. Tyrimo dalyviai atskleidė patirtinio mokymosi kitame kultūriniame kontekste ugdymo praktikos ypatumus, plėtojant tarpkultūrinę kompetenciją.

Tyrimo tikslas – atskleisti patirtinio mokymosi kitame kultūriniame kontekste ugdymo praktikos ypatumus pristatant tyrimo rezultatus.

Prasminiai žodžiai: patirtinio mokymosi strategija, patirtinis mokymasis kitame kultūriniame kontekste, tarpkultūrinės kompetencijos ugdymas.

Iteikta 2013-03-18